

YOSHLAR SOTSILOGIYASINING METODOLOGIYASI

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o'zbek tili va adabiyoti universiteti,
Psixologiya va sotsiologiya kafedrası,
Sotsiologiya yo'nalishi, 3-bosqich talabasi
Aminova Sevinch Sunnatillo qizi
aminova.s0804@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlar sotsiologiyasining metodologik asoslari, ilmiy tamoyillari va tadqiqot usullari yoritilgan. Yoshlarning jamiyatdagi o'rnini, ijtimoiylashuv jarayonlari, qadriyatlari va muammolarini o'rganishda qo'llaniladigan sotsiologik metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, globallashuv va axborotlashuv sharoitida yoshlar sotsiologiyasining ahamiyati hamda zamonaviy metodologik yondashuvlarning o'rnini ochib berilgan. Maqolada yoshlar bilan bog'liq ijtimoiy jarayonlarni ilmiy asosda tadqiq etishning nazariy va amaliy jihatlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar. Yoshlar sotsiologiyasi, metodologiya, ijtimoiylashuv, sotsiologik tadqiqot, kuzatish metodi, so'rovnoma, intervyu, statistik tahlil, yoshlar muammosi, globallashuv, ijtimoiy jarayon, jamiyat, yoshlar siyosati, ilmiy yondashuv, sotsiologik metodlar.

Kirish. Yoshlar sotsiologiyasi jamiyatdagi yoshlar qatlamining ijtimoiy holati, qadriyatlari, ehtiyojlari, xulq-atvori va jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini o'rganadigan sotsiologiya yo'nalishidir. Ushbu fan yoshlarning ijtimoiylashuvi, ta'limi, mehnat faoliyati, siyosiy faolligi, oilaviy munosabatlari va madaniy qarashlarini ilmiy asosda tahlil qiladi. Zamonaviy jamiyatda yoshlar eng faol ijtimoiy qatlam hisoblanib, ular davlatning iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy rivojlanishida muhim

o‘rin egallaydi. Shu sababli yoshlar sotsiologiyasining metodologiyasi yoshlarni o‘rganishning nazariy asoslari, ilmiy usullari va tamoyillarini o‘z ichiga oladi.

Yoshlar sotsiologiyasining metodologiyasi deganda yoshlar bilan bog‘liq ijtimoiy jarayonlarni ilmiy o‘rganishning nazariy prinsip va usullari tushuniladi. Metodologiya tadqiqotning qanday olib borilishi, qaysi ilmiy yondashuvlardan foydalanilishi hamda olingan natijalarni qanday tahlil qilishni belgilaydi. Bu metodologiya yoshlarning jamiyatdagi o‘rni va rolini chuqur anglash imkonini beradi.

Yoshlar sotsiologiyasining metodologik asoslari bir necha muhim tamoyillarga tayanadi. Birinchi tamoyil — obyektivlik tamoyili. Ushbu tamoyilga ko‘ra, yoshlar hayotini o‘rganishda subyektiv fikrlardan emas, balki real dalil va faktlardan foydalaniladi. Tadqiqotchi yoshlarning turmush tarzi, qadriyatlari yoki muammolarini shaxsiy qarashlar asosida emas, balki aniq statistik ma’lumotlar, so‘rovnomalar va kuzatuvlar orqali tahlil qiladi.

Ikkinchi tamoyil — tarixiylik tamoyili hisoblanadi. Yoshlar jamiyatning doimiy ravishda o‘zgarib boruvchi qatlami bo‘lgani sababli ularni turli tarixiy davrlar kesimida o‘rganish muhimdir. Masalan, mustaqillikdan oldingi yoshlar dunyoqarashi bilan bugungi globallashuv davridagi yoshlarning qarashlari o‘rtasida katta farq mavjud. Shu bois yoshlar sotsiologiyasi yoshlarning ijtimoiy ongidagi o‘zgarishlarni tarixiy jarayonlar bilan bog‘liq holda tahlil qiladi.

Uchinchi metodologik tamoyil — tizimlilik tamoyilidir. Yoshlar jamiyatning boshqa qatlamlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgani uchun ularni alohida emas, balki yaxlit ijtimoiy tizimning bir qismi sifatida o‘rganish talab etiladi. Yoshlarning ta’lim olishi, bandligi, oiladagi mavqei yoki siyosiy faolligi iqtisodiy va madaniy omillar bilan uzviy bog‘liq bo‘ladi.

Yoshlar sotsiologiyasida qo‘llaniladigan ilmiy metodlar ham muhim ahamiyatga ega. Eng asosiy metodlardan biri sotsiologik so‘rov metodidir. Ushbu usul yordamida yoshlarning fikri, ehtiyoji va muammolari aniqlanadi. So‘rovnoma

ogʻzaki yoki yozma shaklda boʻlishi mumkin. Masalan, yoshlarning taʼlim sifati yoki ish bilan taʼminlanish darajasi boʻyicha fikrlarini oʻrganishda anketa soʻrovlaridan foydalaniladi.

Kuzatish metodi ham yoshlar sotsiologiyasida keng qoʻllaniladi. Bu metod orqali yoshlarning real xatti-harakati tabiiy sharoitda kuzatiladi. Masalan, yoshlarning internetdan foydalanish madaniyati yoki ijtimoiy tarmoqlardagi faolligi kuzatish usuli yordamida oʻrganilishi mumkin. Kuzatish ochiq va yashirin shaklda olib boriladi.

Suhbat metodi yoshlarning ichki dunyosini chuqurroq anglash imkonini beradi. Intervyu jarayonida tadqiqotchi yoshlarning qarashlari, hissiyotlari va muammolari haqida batafsil maʼlumot oladi. Ayniqsa, jinoyatchilikka moyillik, migratsiya yoki yoshlar orasidagi maʼnaviy muammolarni oʻrganishda ushbu metod samarali hisoblanadi.

Statistik tahlil metodi yoshlar sotsiologiyasida muhim oʻrin tutadi. Statistik maʼlumotlar orqali yoshlarning demografik tarkibi, taʼlim darajasi, bandlik koʻrsatkichlari yoki migratsiya jarayonlari tahlil qilinadi. Statistik usul ilmiy xulosalarning aniq va ishonchli boʻlishiga yordam beradi.

Qiyosiy metod ham keng qoʻllaniladi. Bu metod orqali turli davlatlar yoki hududlardagi yoshlarning ijtimoiy holati taqqoslanadi. Masalan, rivojlangan davlatlar yoshlarining taʼlimga munosabati bilan rivojlanayotgan mamlakatlar yoshlari oʻrtasidagi farqlar tahlil qilinadi. Qiyosiy metod global yoshlar muammolarini aniqlashda katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda yoshlar sotsiologiyasida innovatsion metodologik yondashuvlar ham shakllanmoqda. Jumladan, raqamli sotsiologiya usullari orqali yoshlarning internetdagi faoliyati, virtual muloqoti va media madaniyati oʻrganilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlariga kuchli taʼsir koʻrsatayotgani sababli zamonaviy tadqiqotlarda onlayn monitoring va kontent tahlil metodlari qoʻllanilmoqda.

Yoshlar sotsiologiyasining asosiy vazifalaridan biri yoshlarning jamiyatdagi muammolarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Hozirgi davrda yoshlar orasida ishsizlik, migratsiya, internet qaramligi, jinoyatchilik va ma'naviy tahdidlar kabi muammolar dolzarb hisoblanadi. Shu sababli sotsiologik tadqiqotlar davlatning yoshlar siyosatini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonda ham yoshlar masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, sifatli ta'lim bilan ta'minlash hamda bandligini oshirish bo'yicha keng islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlarda yoshlar sotsiologiyasi tadqiqotlari muhim ilmiy asos vazifasini bajaradi.

Xulosa. Yoshlar sotsiologiyasining metodologiyasi yoshlarni jamiyatning muhim ijtimoiy qatlami sifatida ilmiy asosda o'rganishga xizmat qiladi. Ushbu metodologiya orqali yoshlarning ijtimoiy holati, qadriyatlari, dunyoqarashi, ehtiyojlari va muammolari chuqur tahlil qilinadi. Metodologik yondashuvlar yoshlar hayotidagi o'zgarishlarni obyektiv baholash hamda jamiyat taraqqiyotiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash imkonini beradi.

Yoshlar sotsiologiyasida so'rovnoma, kuzatish, suhbat, statistik tahlil va qiyosiy metodlar muhim ilmiy vosita hisoblanadi. Ushbu metodlar yordamida yoshlarning ta'limga munosabati, bandligi, siyosiy faolligi, ma'naviy qarashlari va zamonaviy axborot texnologiyalariga moslashuvi o'rganiladi. Ayniqsa, globallashtirish va raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan hozirgi davrda yoshlar sotsiologiyasining ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Bugungi kunda yoshlar jamiyatning eng faol va harakatchan qatlami hisoblanadi. Shu sababli davlat va jamiyat taraqqiyoti ko'p jihatdan yoshlarning bilim saviyasi, ma'naviyati va ijtimoiy faolligiga bog'liqdir. Yoshlar sotsiologiyasi esa ularning muammolarini aniqlash, ehtiyojlarini o'rganish va samarali yoshlar siyosatini ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Demak, yoshlar sotsiologiyasining metodologiyasi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo‘lib, yosh avlodning barkamol rivojlanishini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sotsiologiya. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2002.
2. Umumiy sotsiologiya. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2018.
3. Émile Durkheim. “The Rules of Sociological Method” (“Sotsiologik metod qoidalari”). – Paris, 1895.
4. Max Weber. “Economy and Society” (“Iqtisodiyot va jamiyat”). – Berlin, 1922.
5. Auguste Comte. “Cours de Philosophie Positive” (“Pozitiv falsafa kursi”). – Paris, 1830–1842.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
7. UNESCO hisobotlari va yoshlar masalalariga oid materiallari.